

держави закони, присвячені питанням громадянства, діяльності парламенту та вирішення проблеми забезпечення українських селян землею.

Література

1. *Андрухів І. О.* Кость Левицький: сторінки життя. Івано-Франківськ, 1995. – 46 с.
2. *Залізник М.* Вчора й сьогодні. (З нагоди 70-ліття д-ра Костя Левицького) / за заг. ред. Антона Крушельницького. Нові Шляхи. Львів, 1929. Листопад-грудень. – С. 120–133.
3. Закон української національної ради про право громадянства (горожанства) від 8 квітня 1919 р. № 206. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Т. 2. – С. 335–337.
4. Земельний закон Української Національної Ради від 14 квітня 1919 р. № 215. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Т. 2. – С. 348–353.
5. Закон Української Національної Ради про Соїм від 15 квітня 1919 р. № 222. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Т. 2. – С. 359–360.

ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ І. І. МАКУХИ В ЗУНР

Володимир Миколайович Чисніков

*доктор юридичних наук, доцент, головний науковий співробітник
Державного науково-дослідного інституту МВС України (м. Київ)*

4 січня 1919 р. в м. Станіславі, де на той час перебував уряд ЗУНР, був сформований новий склад Державного секретаріату республіки на чолі з Сидором Голубовичем. На посаді державного секретаря внутрішніх справ, яку до цього обіймав Лонгин Цегельський, було затверджено відомого українського громадсько-політичного та

державного діяча, лідера Української Радикальної Партії (УРП), доктора права І. І. Макуху.

Іван Ілліч (Ількович) Макуха народився 17 вересня 1872 р. в селі Дорожів (присілок Мельники Долішні) Самбірського повіту (нині с Верхній Дорожів Дрогобицького району Львівської області) в багатодітній селянській родині. Спочатку Іван навчався в Дорожівській місцевій школі, а після її закінчення поступив до Дрогобицької гімназії. Там він навчався й жив разом з майбутніми письменниками Василем Стефаником і Лесем Мартовичем. Закінчити Дрогобицьку гімназію юнаку не вдалося, бо його відрахували з останнього курсу за радикально революційні погляди. Переїхавши до Львова, Іван Макух закінчив українську академічну гімназію та юридичний факультет Львівського університету [1].

В 1901 р. молодий правник захистив дисертацію, отримавши диплом доктора права та філософії, й розпочав у Львові адвокатську практику помічником адвоката. Одночасно доктор Макух проводив велику громадську роботу, будучи членом Української радикальної партії (УРП) та редактором її партійного друкованого органу – газети «Громадський Голос». Працюючи в Науковому товаристві імені Т.Г. Шевченка у Львові, він познайомився з відомим українським істориком Михайлом Грушевським.

У січні 1907 р. Іван Ілліч відкрив у м. Товмач (нині м. Тлумач) власну адвокатську канцелярію, продовжуючи займатися активною громадсько-політичною діяльністю. Саме він став одним із організаторів перших осередків спортивно-пожежної організації «Січ» та читалень освітнього товариства «Просвіта», які почали функціонувати в селах повіту при його матеріальній та юридичній підтримці

У 1908 р. доктор Макух був обраний депутатом (послом) до Галицького крайового сейму, де став заступником голови Українського Сеймового Клубу. Будучи членом підкомісії сеймової реформи, в 1911 р. вимагав, щоб третина сеймових мандатів належала представникам української громадськості Галичини.

З початком Першої світової війни доктора Макуха мобілізували до австрійської армії, але наприкінці 1914 р. його звільнили зі служби на підставі хвороби. Прибувши до Відня, недавній солдат стає членом Загальної Української Ради від УРП, а після звільнення території Галичини від російських військ (кінець 1916 р.) повертається до Львова. Там він працював секретарем в «Централі відродження краю», який об'єднував кооперативні організації «Сільський Господар» та «Союз для збуту худоби». Дану посаду Іван Макух обіймав до травня 1918 р., значно активізувавши діяльність кооперативів.

18–19 жовтня 1918 р. доктор Макух був учасником засідання Української Національної Ради у Львові, а 9 листопада його призначають державним секретарем публічних (громадських) робіт у першому уряді ЗУНР. Однак через шість днів Іван Ілліч відмовився від цієї посади «у зв'язку з неможливістю виконувати свої обов'язки в умовах воєнних дій у Львові» [2].

Призначений державним повітовим комісаром Товмаччини, доктор Макух розпочав активну роботу по налагодженню нормального життя в повіті. Під його керівництвом була створена повітова адміністрація, друкованим органом якої стала газета «Товмацькі вісти». В газеті друкувалися розпорядження повітового комісара, які служили зразком для інших повітів. Зокрема, він заборонив торгувати тютюном, вивозити з краю продукти харчування, займався поставками солі та нафти до Товмацького повіту, здійснив заходи, спрямовані на захист української грошової одиниці тощо. На початку грудня 1918 р. Іван Макух видав розпорядження про вибори Селянської ради, головним завданням якої було вирішення таких найважливіших питань, як передача панської землі селянам, поставки насіння на посів, закупки сільськогосподарського знаряддя, відновлення шкіл, організація кооперативних товариств. Разом зі своїми помічниками А. Домбровським та А. Галькою він відкрив у м. Товмач (нині Тлумач) «Складницю», започаткувавши таким чином торгівлю товарами першої необхідності, кооперативні товариства та спілки.

Велику увагу повітовий комісар Макух звертав на громадсько-просвітницьку роботу. У відновлених українських школах навчання проводилося рідною мовою, в селах організовувалися курси грамоти для дорослих, громадських писарів і справників, незаможним вчителям виплачувалася підвищена заробітна плата.

У грудні 1918 р. Іван Ілліч прийняв участь в конференції уряду ЗУНР, яка відбулася в Тернополі, де на той час працював Державний секретаріат. На конференції було прийнято рішення: в зв'язку з важким становищем української влади в Східній Галичині перенести центр влади з Тернополя до Станіслава, скликати розширену УНРаду, затвердити новий склад уряду та визначити найважливіші справи, які необхідно буде вирішити в найближчий час. Державним секретарем внутрішніх справ на конференції був обраний доктор Макух.

Після затвердження Макуха 4 січня 1919 р. на цій посаді першою сесією УНРади, новий керівник секретаріату внутрішніх справ розпочав інтенсивну роботу щодо наведення порядку в державі та покращення діяльності управлінського апарату. Його робочий день розпочинався о восьмій годині ранку з заслуховування доповідей начальників відділів та референтів про поточні справи. Вислухавши їх, Іван Ілліч вносив свої корективи, пропозиції, визначав строки виконання завдань тощо. Далі розпочиналася робота з керівниками повітів, які телефонували йому безпосередньо і зверталися у важливих справах за консультаціями та вказівками. В обід доктор Макух здійснював прийом громадян, які приходили до нього з різними питаннями. Після обіду він вивчав проекти нормативно-правових актів, підготовлених співробітниками його відомства, та звіти місцевих органів управління. Крім цього, йому доводилося брати участь в засіданнях Ради Державних Секретарів, Національної Ради та її комісіях, конференціях, що забиравало в нього багато часу.

З перших днів свого керівництва, Іван Ілліч повів безкомпромісну і сувору боротьбу з державними службовцями, які зловживали владою та своїм службовим положенням, займалися спекуляцією тощо. Для виявлення такої категорії осіб на місця направлялися інспектори, які

постійно об'їжджали повіти, перевіряли скарги, а при підтвердженні їх передавали матеріали працівникам прокуратури для притягнення винних до відповідальності. Для розслідування справ щодо спекуляції при Державному секретарстві внутрішніх справ була утворена спеціальна слідча комісія, яка розслідувала найбільш резонансні випадки спекуляції посадовими особами (справа Е. Кімеля та ін.).

Також була утворена люстраційна комісія, перед якою ставилося завдання боротися з корупцією та хабарництвом, що стали «однією з найгірших суспільних воєнних недуг». За декілька місяців члени комісії викрили дрогобицьку, волинську, бучацьку нафтові афери, корупцію та хабарництво на цукроварнях. 22 квітня 1919 р. державний секретар внутрішніх справ Макух видав розпорядження стосовно «поборювання хабарництва». В цьому документі, зокрема передбачалося, що повітова політична влада мала право в разі виявлення хабарника карати його штрафом до 10000 гривень або арештом до трьох місяців. У випадках, коли хабарник при здійсненні правопорушення застосовував погрози чи насильство або отримував хабар повторно, то покарання передбачалося у вигляді грошового штрафу 20000 гривень або арешт до 6 місяців.

Доктор Макух велику увагу приділяв питанням боєздатності Української Галицької Армії (УГА), звертаючись з закликами до всього суспільства допомагати українському війську. Так, в «Обіжнику» до всіх державних повітових комісарів, опублікованому 5 лютого 1919 р., він наголошував створити місцеві комітети, які б займалися збором пожертвувань для війська – одягу, взуття та ін. До складу цих комітетів повинні були входити громадські комісари, представники різних верств населення: селянства, міщан, інтелігенції. При комітетах обов'язково повинна була бути створена контрольна комісія. Державним повітовим комісарам наказувалось підтримувати тісний зв'язок з військовою владою й кожного тижня відправляти зібрані пожертви до місць призначення.

З метою поживлення суспільно-політичного життя та патріотичних настроїв громадян ЗОУНР, державний секретар

внутрішніх справ Макух постійно об'їжджав повіти Східної Галичини, що були підконтрольні українській державі, де спілкувався з селянами, виступав на різноманітних зібраннях. Зокрема 6 травня 1919 р. в Коломиї він виступав на окружному віче, на яке прибули делегати з усього Покуття, близько 10 тисяч чоловік. У своїй промові Іван Ілліч охарактеризував політичне становище української держави, а в кінці промови призвав український народ до внутрішньої консолідації. «Наш рідний край у небезпеці, – говорив Макух, – йому загрожує поневолення Польщею. На його оборону повинні стати всі його жителі...» [3].

Після передачі 9 червня 1919 р. президенту ЗОУНР Є. Петрушевичу повноважень диктатора, Івана Макуха було усунено від влади. В Раді уповноважених диктатора керувати внутрішніми справами Є. Петрушевич доручив С. Голубовичу.

У липні 1919 р. доктор Макух разом з частинами УГА перебрався на територію Наддніпрянської України, де був призначений товаришем міністра внутрішніх справ УНР. У грудні того ж року Іван Ілліч очолив Крайову раду в Хмільнику на Поділлі, яка, на думку деяких дослідників, намагалася усунути від влади Головного отамана С. Петлюру. В квітні 1920 р. він повернувся до Вінниці, де знову отримав посаду товариша міністра внутрішніх справ УНР. [4].

Після призначення 26 травня 1920 р. міністром внутрішніх справ УНР О. Саліковського розпочалися гоніння на галичан. Доктора Івана Макуха було усунено з посади, а С. Петлюра видав наказ його заарештувати за те, що за час його відсутності Макух організував Крайову раду й узурпував владу у своїх руках. Цей наказ не був виконаний, бо на той час українсько-польські війська залишили Вінницю.

У липні 1920 р. Іван Ілліч разом із військами відступив до Галичини, а в січні 1921 р. повернувся в Товмач, де знову розпочав адвокатську та громадсько-політичну діяльність. В цей період доктор Макух очолював Українську радикальну партію, його обирають до польського сенату, де він на протязі 1928–1935 рр. послідовно

відстоював права та свободи українського населення Галичини. Від березня 1939 до березня 1944 рр. Іван Ілліч проживав у с. Горошова (нині Борщівського р-ну Тернопільської обл.), переховуючись спочатку від органів НКВС УРСР, а потім від німецьких окупаційних властей. Навесні 1944 р., він, щоб не потрапити до рук співробітників радянських спецслужб, емігрував разом із родиною на Захід. З грудня 1944 до липень 1946 рр. проживав у австрійському містечку Виграйн, а потім переїхав до містечка Галлайн, неподалік Зальцбурга, де і помер 18 вересня 1946 рр. Після його смерті в Дейтроїті (США) вийшли друком його спогади «На народній службі» (1958), які були перевидані в Києві в 2001 р.

Пам'ять про І. І. Макуха шанують його земляки. У грудні 2012 р. в центрі Тлумача Івано-Франківської області урочисто було відкрито пам'ятник Івану Іллічу. На будинку Тлумацької міської ради, який колись належав правнику, встановлена меморіальна дошка, є вулиця його імені та міська премія з історії, краєзнавства і права. Відкрито також музей, де одна з кімнат присвячена пам'яті Івана Макуха.

Література:

1. Енциклопедія українознавства. В 11 томах / За ред. В. Кубійовича. – Львів: Наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка, 1994. – Т. 4. – С. 144.
2. *Гуцал П. З. Макух Іван Ілліч* // Енциклопедія історії України. В 10 томах / Голова ред. ради В. М. Литвин. – К.: Вид. «Наукова думка», 2009. – Т. 6 (Ла–Мі). – С. 462–463.
3. *Чисніков В. М. Палкий борець із корупцією* // Іменем закону. – 2013. – 17 січня (№ 3).
4. Довідник з історії України. В 3-х томах / За ред. І. Підкови та Р. Шуста. – К.: Вид. «Генеза», 1995. – Т. 2. (К–П). – С. 200.
5. Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали. У 8-ми томах. / Авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Н. Ярмиш, Т. О. Проценко, В. М. Чисніков та ін. – К., 2012. – Т. 1. – С. 531–533.